

KÜRESEL ISINMA VE SU HAVZALARININ KORUNMASI, KULLANILMASI, ÇEVRE SORUNLARININ ÇÖZÜMÜNDE SICAK SULARDAN YARARLANMA

KARAKUŞ, Erdoğan
TÜRKİYE/ТУРЦИЯ

ÖZET

Küresel Isınma çeşitli nedenlerle zaten var olan çevre sorunlarını giderek artırmaktadır. Isınma Türkiye ve çevresinde de değişik şekillerde kendisini göstermektedir. Türkiye'nin kuzeyinde belirli ölçüde yağış arayışına, güneyinde ise önemli ölçüde yağış azalmasına neden olacağı değerlendirilmektedir. Bu durum su havzalarının korunması ve kullanılması açısından da sorunlar yaratacaktır. Sınır tanımayan küresel ısınmanın etkilerini azaltmak için, bütün ülkelerin birlikte hareket etmesi ve her ülkenin yapması gereken işlemler vardır. İnsanın sorunlarını, daha çok varlıklı olanların yarattığı küresel ısınmanın zararlarını azaltmak, yine varlıklı olanların yapacağı fedakarlığa bağlıdır. Bu durum insani bir sorumluluk olarak görülmelidir.

Türkiye ve çevresindeki su havzalarının korunması ve düzgün kullanılması için, dünyanın dönüşü nedeniyle, batıdan doğuya doğru ilerleyen cephelerin Türkiye'ye giriş noktalarındaki nem ve yeşil sahaların korunması ve artırılması gerekmektedir. Bu konuda ormanların korunması büyük önem arz etmektedir. Ormanların yangınlardan korunması, özellikle havadan mücadele için yeterli teşkilatın kurulması gerekmektedir.

Mağmanın yer küreye yakınlığı, çatlaklar, Türkiye'ye deprem talihsizliğini yaratmakta ise de sıcak sularla ilgili büyük olanaklar sağlamaktadır. Sıcak suların değerlendirilmesi, kapalı alanların ısıtılması, çevre sorunlarının önemli ölçüde azaltılması, temel enerji temini, sağlıklı yaşam seviyesinin artırılmasında büyük olanaklar sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Küresel ısınma, su havzaları, ormanlar, çevre, çevre sorunları, sıcak sular.

Bence adı küresel ısınma olan üçüncü dünya savaşı başlamıştır. Bu savaşın doğa ile insanlar arasında başladığını zannetmeyin. Bu savaş iyi insanlarla, kötü, bencil insanlar arasındadır. Doğayla olsa çözmesi kolay, ancak insan

bencilliğiyle başa çıkmak çok zor. O nedenle, bu savaşın korkunç acılarını çekmeden birlik olamaz ve savaşı kazanamayız.

Bundan yarım, çeyrek asır önce de çevre kirliliği, küresel ısınma vardı. Ancak bu kadar nefes darlığı yaratacak noktada değildi. 1984 yılında ABD'ye görevli gittiğimde birçok yerde, insanların denize girmediğini, sadece kenarda koştuklarını gördüm. Amerika kıyılarının büyük bir kısmı sanayi atıklarından, kirlilikten bitmişti. Daha sonra da Teksas'ta kalınlığı 3 metre olan yer altı su kaynaklarının 1,5 metresinin bitmiş olduğunu öğrenmek, beni oldukça üzmüştü.

Birkaç sene sonra İngiltere'de görevliyken ekilebilir topraklarının % 40'ının şiddetli olmak üzere, % 70'inin tarım ilaçlarıyla zehirli topraklar hâline geldiğini öğrenince de çok üzül müştüm. Toprak, çevre kirliliği zaten kendisini gösteriyordu. Deli dana hastalığı almış yürümüşü. Yumurtalardaki hastalık nedeniyle, 10.000 kişinin öldüğü, ancak gizlendiği gazetelerde yazıyordu. Tarım Bakanı değiştirildi. Kimse; yumurta, et, tavuk yemez oldu. O sırada Ermenistan'da deprem olmuştu. Milyonlarca yumurta oraya gönderildi. Kıbrıslı Türk balıkçım vardı. Baltık'ın kirli sularından çıkan uskumruyu bana ve sevdiği müşterilere vermezdi. Temiz denizlerden geldiğinde bize haber verirdi.

O yıllarda Marsilya'nın atık suyu temizlenmeden doğrudan denize akıyordu. Alp Dağlarındaki ormanların % 40'ı bazı yerlerde hava kirliliğinden kurumuştu. Kuruyan ağaçları neden kesmiyorsunuz diye sorduğumda, kışın buralara kar yağınca ağaçların yaş mı?, kuru mu? olduğunu kayakçılar fark etmiyor denmişti. Adını bizim koyduğumuz Alp Dağları bile ne hâle gelmiş demiştim.

Söylemek istediğim şudur. Özellikle sanayi devrimi esnasında bencil insanlar zenginleşmek için kendi uluslarının insanlarını bile düşünmeden çevreyi kirliletmış ve onlar gibi düşünenler kirliletmeye devam etmektedir. 2000 yılına gelinceye kadar dünyadaki çevre kirliliğinin ve küresel ısınmanın %90 sorumlusu sanayileşmiş ülkelerdir. Şimdi buna yenileri katılmıştır. Denilebilir ki 10-15 yıl öncesine kadar kirlilik ülkelerin topraklarında, çevresindeki denizlerdeydi. Yani daha çok yöreseldi. Hava tabakasındaki kirlilik ve ısınma bu kadar etkin bir şekilde hissedilmiyordu. Ancak özellikle son yıllarda, yer kürenin üzerinde soğan zarı gibi kalınlığı olan hava tabakasının, ısınması ve kirlenmesi şiddetlenmiş, olay küreselleşmiştir. Meksika körfezinin deniz kirliliğinden bana ne diyebilirsiniz. Çünkü onun etkisi başka ülkelere hemen görülmez. Ancak hava kirliliği, ısınması, kısa bir zamanda bütün dünyada görülür. O nedenle; havanın, ısınması kirlenmesi en tehlikelisidir. Bu bilinmesine rağmen, şimdi küresel ısınma bizi dönülmez bir noktaya yaklaştırmaktadır.

Şair “Dönülmez akşamın ufkundayız vakit çok geç./ Bu son fasıldır ey ömrüm nasıl geçersen geç” demiş ya onu kendisi için söylemiş. Biz, bizden sonrakilere bizi lanetleyeceği bir dünya bırakabilir miyiz? Asla. Bundan altı yıl kadar önce, çevre kirliliği, orman yangınlarıyla mücadele konularında bir

konuşma yapmıştım. Bu konu terörden de önemli, o nedenle her ülke savunma bütçesinin % 10'u kadar bir bütçe ayırsa dünya tertemiz olur, geç kalmadan demiştim.

O zaman hiçbir basın yayın kuruluşu benim konuşmamı yansıtmamıştı. Bu sene kuraklık olunca aynı geminin içinde olduğumuz anlaşıldı. Neyse; bu sene bir de Al Gore geldi, bu konuyu anlattı. Bizim basın anlata anlata bitiremedi. Onun için ben Al Gore'un değinmediği konuları anlatayım bari diyorum. . Neyse kimse adamcağıza “Siz iktidarda iken bu konuya neden bu kadar önem vermediniz. Neden bütçeden para ayırmadınız. Küresel ısınmayla ilgili Kyoto sözleşmesini neden imzalamadınız.” diye sormadılar. Ben de çok sevindim. Misafire ayıp olurdu. Ne olursa olsun bu konuda geç de olsa gayret gösterenleri, emek verenleri taktirle karşılıyorum.

Gelelim küresel ısınmanın Türkiye'yi nasıl etkileyeceğine. Şimdilik bilinen şu. Türkiye'nin kuzey kesiminde bir miktar yağış artışı, güneyinde önemli ölçüde yağış azalması ve bütün bölgelerde hava sıcaklığının artışı, bunun denizlere yansması, susuzluk, sıcaklık nedeniyle, orman yangınlarının artması, dolayısıyla havadaki oksijen miktarının azalması, orman yetiştirmenin zorlaşması ve çölleşme olarak görülmektedir. Türkiye için çölleşme tehlikesi, aşınma sonucunda toprak kaybı nedeniyle zaten vardı Bir de bu çıktı karşımıza. Kuraklık aşınmayı bir miktar azaltacak, ancak bu sefer susuzluk ve ısınma çölleşmeyi hızlandıracaktır. Karamsar olmaya gerek yok. Yeter ki bütün dünya bu konuya önem versin. Ne yapması gerektiğini bilsin. Devlet siyaseti hâline gelsin yeter.

Ne yapmamız gerektiğine başlamadan önce, olayların doğasını basitçe değerlendirerek, yapmamız gereken işlemlere hep birlikte inanalım, amaç edinelim. Dünyanın kendi etrafında dönüşü nedeniyle, bütün cepheler genel olarak batıdan doğuya doğru hareket eder. Rüzgârın, dağların durumuna, cephenin cinsine göre hafifçe kuzeye veya güneye savrulur.

O nedenle Türkiye'nin batı, güneybatı, kuzeybatısının nemi, yağışı, ormanı, denizi, havası Türkiye için çok önemlidir. Türkiye'nin batısındaki ülkelerde orman yangını varsa Türk halkı endişe etmelidir. Çünkü bu Türkiye için genellikle kuraklık, nadiren sel demektir. Aynı şey Türkiye içinde bile geçerlidir. Teke Yarımadası'ndaki orman yangını, Güney Doğu Anadolu için genellikle kuraklık, nadiren sel demektir.

1989 yılında İngiltere'de büyük bir kuraklık yaşandı. Araç yıkamak, bahçe sulamak yasaklandı. Londra'ya su sağlayan havuzlarda kurtçuklar oluştu. Kuraklığın sebebinin ise; o yıllarda Brezilyada tarla açmak için ormanları yakan köylüler olduğu değerlendirildi ve köylülere ormanları yakmamaları için 200 milyon Sterlin civarında yardım yapıldı. İngiltere'ye gelen cepheler, Brezilya'nın nemli yağmur ormanlarında oluşuyor, Körfez Akıntısı yani Gulf Stream'le daha da nemlenerek İngiltere'ye geliyordu. Doğal olarak hâlen de bir değişiklik yok.

“Ne yapmalıyız?”a geçmeden evvel, birileri de kendi halkı kadar bizler için, insanlık için iyi şeyler yapıyor. O da Kaddafi. “Yiğidi öldür. Hakkını ver.” derler ya. Petrol aramaları esnasında, Libya’da korkunç miktarda yer altı tatlı su kaynağı olduğu belirlendi. Eskiden yağmur ormanlarıyla kaplı olan Büyük Sahranın altında, Fırat-Dicle-Nil Nehirlerinin yıllık toplam akışının 1.000 katı su bulunmaktadır. Bu kaynak kesin olarak belirlenmiştir. Bir o kadar daha su bulunması olanağı vardır. İleride petrol yerine, su savaşları olacağı düşünülürse, ABD’nin gerçekleşmesi ihtimali gittikçe zayıflayan Büyük Orta Doğu Tasarımında Kuzey Afrika’nın neden bulunduğu daha rahat anlaşılmaktadır. Kaddafi daha şimdiden bu kaynakla ilgili 60 milyar dolarlık sulama ve içme suyu yatırımı yapmıştır. Küresel ısınmada bu su kaynağının önemi şudur. Eğer kandırmaca tasarımlar yerine, barış içinde kalınabilir, Kuzey Afrika’nın büyük bir kısmı sulanabilirse, Türkiye’nin güneyi de eskisinden daha fazla yağış alabilecek hâle gelecektir.

Türkiye’ye cepheler; kışın Fethiye’den sıcak cephe, Edirne’den soğuk cephe hâlinde girer. Fethiye’nin gerisindeki Teke Yarımadası’nda, hem nemlenir hem de yağış bırakır. Güneyli rüzgâr şiddetliyse, bulutlar Toroslar’ı aşarak, iç bölgelere yağış bırakır. Rüzgâr şiddetli değilse, Toroslar’ı aşamaz. Antalya’ya, sonra Çukurova’ya, Anadolu’nun güneydoğusuna geçer. Cephenin geçtiği yerler ne kadar yeşillik, ne kadar sulaksa, nem alarak o kadar yağış bırakır. Burada kilit bölge, Teke Yarımadası’dır. Bu bölge ne kadar yeşillik, ormanlık, sulaksa iç bölgeler, güney kıyıları, GAP Bölgesi o kadar iyi yağış alır.

Aynı durum Edirne’den gelen soğuk cephe için de geçerlidir. Kuzeyli rüzgâr kuvvetli ise, Trakya’dan nemlenerek güneye iner, iç, doğu, güney doğuya genellikle kar şeklinde yağış düşer. Kuvvetsizse dağları aşamaz, Karadeniz kıyılarını yalayarak yurdu terk eder. Karadeniz kıyıları ormanlık olduğundan, Gürcistan iyi yağış alır. Burada da kilit bölge Trakya’dır. Trakya’nın sanayi tesisleri ve binalarla dolmuş olması, havayı ısıttığı, kirlettiği için nem miktarını azaltmakta, özellikle iç bölgelerde yağışın azalmasına neden olmaktadır. Bu nedenle; hem Teke Yarımadası’na hem de Trakya’ya yapılabildiği kadar bent yapılması, sulama alanlarının ve yangına dayanıklı ağaçlarla, ormanların arttırılması küresel ısınma ortamında hayatidir.

Hem çevre kirliliği hem de küresel ısınma açısından bakıldığında, Trakya ve İstanbul çevresine artık nüfus arttırıcı yatırım yapılmamalıdır. Aksi taktirde kuzeyden giren fazla etkin olmayan cepheler, bulutluluk yapar yağış bırakmaz. Çünkü büyük şehirlerin sanayi tesislerinin üzerinde ısınan hava yukarı çıkar ve bulutların içindeki su buharının yoğunlaşmasına, damla hâline gelmesine mani olur. O nedenle; ısınmaya mani olucu tedbir almadıkça, sanayi ve nüfusun bir yere toplanmasına müsaade edilmemelidir. Hele Trakya’nın cephelerin girişinde kilit bölge oluşu konunun önemini arttırmaktadır.

Küresel ısınmanın etkilerini azaltmak için Türkiye’nin elinde büyük imkânlar bulunmaktadır. Bunlardan bir kısmı daha önce küresel ısınmaya bağlı

olmaksızın yapılan bentlerdir. Şimdiye kadar 40.000 km² arazi sulanır hâle getirilmiştir. GAP başlı başına büyük faydaları olan bir tasarımdır. Bölgede yapılan bentler ve sulanan araziler şu anda dâhil yağışı nemi artırmıştır. Şu ana kadar 20 milyar dolar civarı yatırım yapılmış, bu kadar daha yapılacaktır. Dicle üzerine yapılacak Ilısu Bendinden, tam verimle yararlanabilmek isteği, Hasankeyf'te 5000 yıllık Ön-Türk eserlerine zarar verebilecektir. Zararın yok edilmesi, su altında kalacak eserlerin kurtarılması çalışmalarına bağlıdır. Nitekim bir kısmı Birecik Bendi altında kalan, Saba Melikesi Belkıs tarafından kurulan Belkıs Şehri'nin önemli bütün eserleri kurtarılmış, Gaziantep'te bütün dünyaya sergileme olanağı doğmuştur. Daha önce, bugün Zeugma denen Belkıs Şehri'nin ismini duyan mı vardı?

Ayrıca Karadeniz ve Akdeniz'e dökülen bütün suların İç Anadolu'ya aktarılması, uygun durumdaki sulak alanların korunması, yeşil alanların artırılması için gereklidir. Bu sağlanabilirse, İç Anadolu'da artan nem, hem İç Anadolu, hem de Doğu Anadolu'nun yağışını, cephelere bağlı olmaksızın, bölgesel olarak arttıracak, belirli bir soğuma yaratacaktır. Ancak denize dökülen suların İç Anadolu'ya aktarılması, güç, zaman alıcı, büyük sermaye gerektiren bir işlemdir. Bu işlem devam ederken derinliği olmayan, büyük nehirlerle beslenmeyen, birkaç yıllık kuraklık sonunda, tamamen kuruyacak olan, sulak alanların korunması yerine, daha uygun yerlerde sulak alanlar yaratılmalıdır. Örnek olarak; Nasrettin Hoca'nın yoğurt çalmasıyla ünlü, tarihî Akşehir Gölü çevre nüfusunun çok artması, göl suyunun ve çevresindeki yer altı sularının, aşırı bir şekilde sulamada kullanılması, bir de üstüne kuraklık gölü bitme noktasına getirmiştir.

İvedi yapmamız gereken şudur: Akşehir Gölü'nün kenarındaki Sultan Dağlarının üzerindeki vadilerde yapılacak bentlerle, yeni sulak alanlar yaratmak, bu suretle hem dağların yüksekliği nedeniyle ortamın daha soğuk hem de vadilerin derinliği nedeniyle, bentlerin gerisindeki su sathının küçük oluşu buharlaşmayı azaltacağından, su daha rahat korunacaktır. Örnek içinde örnek olsun. Aşağı yukarı gerilerinde aynı miktar su barındıran Keban ve Atatürk Bendi, Keban Bendi'nin daha derin vadide ve daha yüksek, dolayısıyla daha serin bölgede oluşu nedeniyle, Atatürk Bendi'ne göre buharlaşması % 50 daha azdır. Akşehir Gölü çevresinde suyun bentlerde tutulması, hem daha iyi korunmasını, hem de küresel ısınma nedeniyle, ne zaman geleceği belli olmayan sellere engel yaratılmasını da sağlayacaktır. Göl tabanının faydalı bitki ormanı hâline getirilmesi ise; bu günden daha fazla nem ve oksijen sağlayacaktır. İç Anadolu'nun ortasında 100.000 dönümlük ceviz ormanının güzelliğini tasavvur edemiyorum.

Çevre kirliliğini arttıran hususlardan bir tanesi de atık sulardır. Şimdiye kadar bu konu, bakanlık olsa da genelde mahallî idarelere bırakılmıştır. Her mahallî idare de haklı olarak "Gemisini kurtaran kaptan." deyip kendi bölgelerinin dışını düşünmemiştir. Zaten düşünselerde güçleri yetmez. Özellikle İç Anadolu'da bazı büyük kent ve kasabaların atık suları nehirlerle çıkışı

olmadığından göllere atılmaktadır. Konya'nın, Tuz Gölü kenarındaki göle, Afyon'un, Bolvadin'in, Eber gölüne atılmaktadır. Her ne kadar temizleniyor dense de yeterli olmadığı görülmektedir. Atık suların temizlenerek derin denizlere aktarılması kesin çözümdür. Atık sular nedeniyle birçok akarsudan, içme ve kullanma suyu olarak yararlanmada sorunlar meydana gelmektedir.

Buna en güzel örnek Sakarya'dır. İstanbul ve çevresindeki temiz içme ve kullanma suyu kaynakları yeterli olmadığı hâlde, arkasındaki 3 büyük bende, debisinin yüksekliğine rağmen, Sakarya'dan yararlanılması uygun görülmemiş, Melen Çayı'na yönelinmiştir. Bunun nedeni Sakarya'nın, Ankara, Eskişehir, Kütahya gibi büyük şehirlerin atık suyunu almasıdır. O nedenle yapılan hareket doğrudur. Ancak; bu günkü küresel ısınma şartlarında, birkaç yıl kurak gittiği taktirde, arkasında büyük bir bendi olmayan Melen Çayı'nın da yetersiz kalacağı düşüncesindeyim. Hem Melen Çayı'na bent yapılması, hem de Sakarya Nehri'nin atık sulardan arındırılması İstanbul için güvenilir su kaynakları yaratacaktır.

Ankara ise bu konuda kötü tercih yapmak mecburiyetinde kalmıştır. Gerede Bendi'nin her ne sebeple yapılamayışı, billur gibi suyu olan Devrek Çayı'nın düşünülmeysi, Kızılırmak'tan su getirilmesi çalışmalarını başlatmıştır. Ancak Kızılırmak, Sivas, Kayseri, Kırşehir, Nevşehir'in atık sularını da taşımaktadır. Atık sular ne kadar temizlenirse temizlensin kafada sorular vardır. O nedenle; suyun getirilmesi kadar, atık suların başka mecralara alınması da önemlidir. Bu işlem mahallî idarelere bırakılmadan, devlet çapında ele alınıp ivedi çözümlenmelidir. Ayrıca, Kızılırmak'tan alınacak suyun miktarı oldukça fazladır. Suyun alınma noktasından itibaren Kızılırmak 500-600 km daha fazla akmaktadır. Bu bölgelerde doğanın dengesi bozulmaması için, Kızılırmak Doğu Karadeniz'de denize dökülen çaylardan takviye edilmelidir.

Küresel ısınmada hazine arazilerinin etkin kullanılması, büyük önem arz etmektedir. Hazine arazileri satılmadan, uzun süreli kiralanarak iklime uygun, yararlı bitkiler yetiştirilmelidir. Finlandiya'da orman varlığı, genelde şahıslara uzun süreli kiralandığı için, daha karlı işletilmektedir. Zaten bunun böyle olduğu orman gelirlerinden görülmektedir. Her iki ülke aynı miktar orman varlığına sahip olmasına rağmen, Türkiye 1 milyar dolar, Finlandiya 50 milyar dolar yıllık gelir temin etmektedir. Ayrıca Türkiye zeytin, ceviz gibi, çok yararlı, uzun ömürlü bitkilerin önemli merkezlerinden birisidir. 2 milyar adet zeytin ağacı yetiştirebilirsek, sorunlarımızın büyük çoğunluğunu çözebileceğimiz değerlendirilmektedir.

Türkiye, Japonya kadar olmasa bile, bir deprem ülkesidir. Birçok yerde, mağmanın yer yüzüne yakınlığı ve kırıklar depreme neden olmaktadır. Ancak; her nimetin bir külfeti olduğu gibi, eğer araştırılırsa, her külfetin de bir nimeti var galiba. Evet deprem ülkesiyiz, ancak bu da ülkemizde, birçok yerde kaplıcalar, şifalı su kaynakları, sıcak suların bulunmasını sağlamaktadır. Sıcak sular ısı derecesine bağlı olarak, elektrik üretimi, ev ve iş yerlerinin ısıtılması,

seracılık yapılması, sağlık hizmetleri gibi konularda kullanılmaktadır. Bu durum; anılan hizmetleri yürütmek için diğer kaynakların kullanılmasına göre, nisbi olarak çevre kirliliği ve küresel ısınmayı azaltmaktadır.

Bugün Türkiye’de mevcutlara ilaveten, 500.000 hanenin daha, kolaylıkla ısıtılabilceğı hesaplanmaktadır. Araştırmalara devam edildikçe bu miktarın beklenenin çok üzerinde sonuç vereceğı değerlendirilmektedir. Son zamanlarda, birçok ülke mağmanın ısısından yararlanarak, elektrik elde edebilmek için derin kuyular açmaktadır. Bir kuyudan soğuk su verilmekte, verilen su diğer kuyudan sıcak su olarak gelmektedir. Bu işlem diğer ülkelerde petrol kuyusu açmanın 4-5 katına mal olmaktadır. Buna rağmen; büyük miktarda elektrik üretimi sağlanabildiğinden, maliyet uygun karşılanmaktadır. Türkiye’de maliyetin çok daha düşük olacağı hesaplanmaktadır. Bu durum, çevre kirliliğı, küresel ısınma ve tehlike yaratan diğer elektrik üretim merkezlerinin, tarih sahnesinden silinmesini sağlayabilir. Temiz ve ucuz elektrik üretimi, binek araçlarının hidrojen veya elektrikle çalıştırılması gayretlerini de teşvik edecektir.

Çevre kirliliğı, küresel ısınma ateş i dünyayı sarmıştır. Bundan kurtulmanın yolu da insan olmakta, fedakarlıkta yatmaktadır. Dünyayı en çok kirleten, küresel ısınmaya neden olan bazı ülkelerin Kyoto Sözleşmesini dâhil imzalamamış olmalarını kınıyorum. Türkiye’nin de imzalamamış olmasını kınıyorum. Töresi ; İnsanlığa hizmet, adalet, eşitlik olan Türk Ulusu tarihinde bu konudaki güzel örneklerle bakarak, bu savaştan galibiyetle çıkacak, insanlığa hizmete devam edecektir. Tarihte yaptıkları bu günün teminatıdır. Şu güzel örneklerle bir bakınız.

Uygur Devleti’nin Üç Sümer Dağları Bölgesi’nden çıkan Sümerler, yerleştikleri Mezopotamya’da bataklıkları kurutarak, sulama arıkları açarak, atık suları temizleyerek bölgeyi binlerce yıl önce cennete çevirdiler.

Aynı şekilde Etiler, Hititlerden önce, Uygur Devleti’nin, Angara Nehri kıyılarındaki Angora yerleşim bölgesinden kalkarak, içinde bulunduğumuz Ankara Şehri’ni kurdular. Çorum’da, içme, kullanma, sulama suyu için dünyanın bilinen ilk bendini yaptılar.

Yine Uygurlar binlerce yıl önce turfanda sebze, meyva yetiştirmek için deniz seviyesinin çok altındaki, Turfan Şehri’nin olduğu bölgeye, Tanrı Dağları’ndan su getirdiler. Hem de buharlaşma olmasın, diye yer altından 5.000 km’lik hat hâlinde.

Selçuklu Cezeri, su gücünden yararlanarak kaldıraç ve yararlı robotlar yapmıştır.

Osmanlı Padişahı: “Yaş kesen, baş kesmiş gibi hesap verir.” demiştir.

Bostancı Başı bizde, Padişahın koruması ve celladı zannedilir. Hâlbuki o; Osmanlının Çevre Bakanı’dır. Kirlenmeye mani olan, çevreyi koruyan, başı boş köpeklerin, hayvanların bakımını yaptıran, onlar için eğlenceler düzenleyen, askerin eğitimi esnasında kır çiçeklerinin zarar görmemesi için eğitimin

zamanını belirleyen, su teminiyle ilgili bent ve su kemerlerinin yapımında öncülük eden hep odur.

Lale Devri; dünyada o zamana kadar görülmemiş bir şekilde, ismini bir çiçekten alan; çevreye, çiçeğe, böceğe, hayvana, doğal güzelliklere, doğaya, ormana, suya, havaya, Tanrı'nın verdiği bütün nimetlere önem verip koruma, sevme ve şükran devridir.

Ulu Önder ve onun çevre sevgisi önemli. Yalova Köşkü'ne zarar veren ağacın dallarının kesilmemesi için onun, köşkü raylarda kaydirtması.

Ulus'tan Çankaya'ya çıkarken Ankara'nın o günkü bozkırında, doğaya tek başına direnen ağacı selamlaması, yanındakilerin şaşırmasına neden olmuş. O “Vatanımın bir canlısı bizlere nefes vermek için nöbet tutuyor.” demiş. Bu hep böyle devam etmiş. Bir gün yol çalışmaları esnasında, Atatürk'ün o ağaca olan sevgisini bilmeden kesmişler. Atatürk çok üzölmüş. Oraya yaklaşınca, başı hep öne eğik geçermiş. Bugüne kadar yüzbine yakın ağaç diktim, diktirdim, ön ayak oldum. Belki acısı birazcık dinmiştir. Ruhu şad olsun.